

Gransångare, *Ph. c. tristis*, Hoburgen, Gotland 9 oktober 2010. En individ som matchar *tristis* väl. Ger intryck av att ha mycket gråbrunt i dräkten och med olivgröna nyanser begränsade till vingsäckare, skuldror och vingpennor. Mycket svaga gröna nyanser kan skönjas på ryggen. Svag beigeaktig nyans på flank och bakom benen. Gula inslag saknas helt. Ögonbrynsstrecket ljus sandfärgat, medan örontäckare bryter av i en varm brunaktig nyans. FOTO: LARS JONSSON

Gransångare av rasen *tristis* en lägesammanfattning från SOF:s Raritetskommitté

Till och med 2009 finns 144 godkända svenska fynd av gransångarformen *tristis*, hemmahörande i den sibiriska taigan. Mot bakgrund av den kunskap som svenska ornitologer idag besitter ställer sig förmodligen många frågande till denna summa eftersom det varje höst dyker upp en ansevärd mängd gransångare som överensstämmer såväl dräkt- som lätesmässigt med *tristis*.

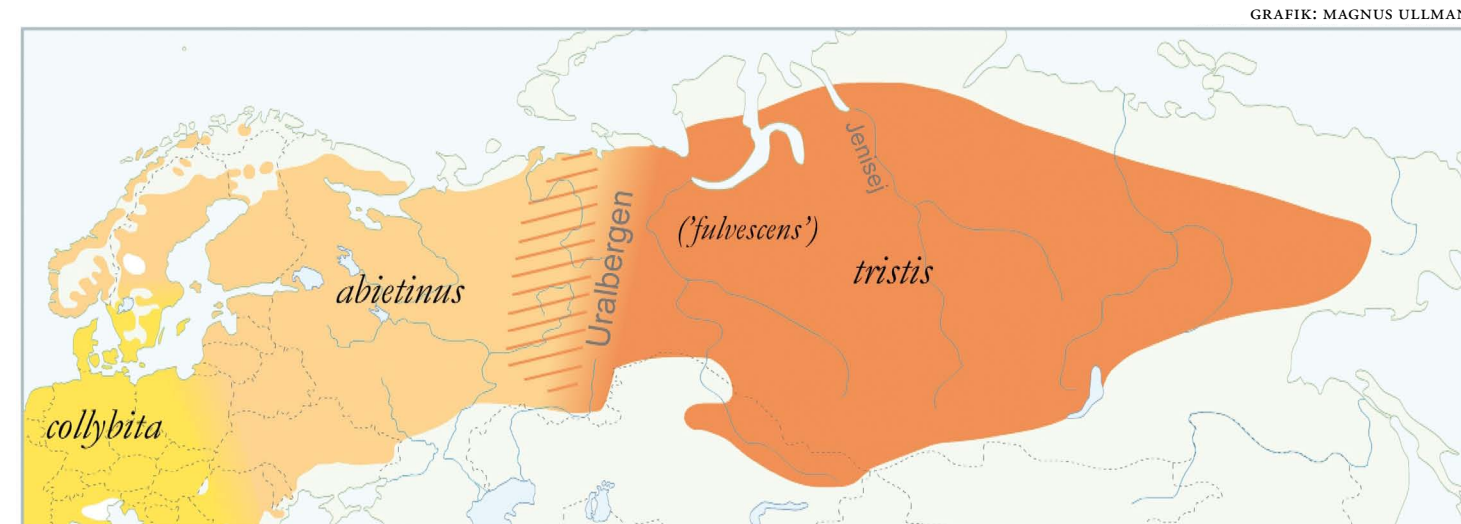
TEXT: MATS WÆRN & MAGNUS HELLSTRÖM

Denna sammanfattande artikel syftar till att ge en överskådlig bild av det aktuella kunskapsläget kring den sibiriska gransångarrasen *Phylloscopus collybita tristis* (i fortsättningen benämnd *tristis*) baserat på de senaste årens publikationer samt egna erfarenheter från Sverige och Ryssland. Artikeln utgör ett meddelande från SOF:s Raritetskommitté och kommer som sådant att också kommentera den befintliga svenska fyndbildens samt ge rekommenderade riktlinjer för den framtida publiceringen av svenska fynd. Trots att gransångarsituationen i Ryssland med omnejd varit väldebatterad under många år kvarstår flera frågetecken. Pågående undersökningar kommer sannolikt att bringa klarhet i en del av dessa, men det är

viktigt att minnas att vad som här skrivs baseras på hur situationen uppfattas i dag.

UTBREDNING

Gransångaren är uppdelad i flera olika raser, men i föreliggande diskussion är endast *tristis* samt *abietinus* aktuella. Rasen *tristis* har ett stort utbredningsområde som sträcker sig från Uralregionen och vidare österut genom Ryssland till Bajkalsjön i söder och till Kolymafloden i nordost. Studier gjorda i den ryska delrepubliken Komi väster om Uralbergen visar att *tristis* även finns i dessa områden, men den exakta utbredningen i de östra delarna av europeiska Ryss-

GRAFIK: MAGNUS ULLMAN

Utbredningsområden för gransångarraserna *abietinus* och *tristis* (och del av *collybita*). Begreppet '*fulvescens*' refererar till *tristis*-fåglar med vaga gula inslag i ögonbrynsstreck, ögonring eller bröst, som förekommer från Uralbergen till Jenisej. Det streckade området väster om Uralbergen markerar regionen där *tristis* och *abietinus* möts (där också hybridisering sker). Den utseendemässiga variationen och omfattningen av hybridiseringen väster om Ural är oklar och föremål för pågående forskning.

land är dock oklar. Övervintring sker i ett område från Arabiska halvön till Indien. Rasen *abietinus* häckar från Skandinavien och Polen österut fram till Uralbergens västsluttningar och möter där *tristis*. (Cramp et al. 1992, Del Hoyo et al. 2006, Lindholm 2008, Dean & Svensson 2005, Vaurie 1959).

KORT OM UTSEENDE

En klassiskt tecknad *tristis* i fräsch höstdräkt uppvisar en brun till gråbrun ovalsida med olivgröna nyanser begränsade till vingsäckare, skuldror, vingpennor, stjärtspennor och övergump. Svagare olivinslag kan i viss mån också förekomma över nedre delen av ryggen (se vidare nedan). På undersidan märks vitaktig buk, ofta med en svag beigeaktig nyans över bröstet och något tydligare bruntoner på bröst- och kroppssidor. Gula inslag saknas helt med undantag för vingundersidan, vars fjädrar ibland kan sticka fram vid vingknogen och då även ses i fält.

Ögonbrynsstrecket är i regel sandfärgat, medan örontäckarna ofta bryter av i en svagt rostbeige nyans och vanligen upplevs som det varmaste färgade partiet på fågeln. Benen är vanligen mörkare än hos *abietinus*, ofta påtagligt svartaktiga. Övernäbben är helmörk och undernäbben är ibland helmörk eller uppvisar en diffust ljusare bas (Svensson 1992, Dean & Svensson 2005, pers. obs.). Vissa individer är mer bruntonade än andra, men viktigt att notera är också att ljusförhållanden och omgivande vegetation har en stor påverkan på intrycket, och det är långtifrån alltid enkelt att göra bedömningar av färgsättningen, även med fågeln i handen. Bedömningen av ögonbrynsstreckets färg kan också vara vanskelig, och *tristis* ljusa beigeton kan ibland upplevas varmare och svagt gulaktig framför ögat beroende på såväl observatörens referensramar som på ljusförhållanden.

Beskrivningen ovan innebär att klassiska *tristis* i regel skiljer sig

tydligt utseendemässigt från de generellt sett något mörkare och mer dämpat mossgröna *abietinus*, som också uppvisar citrongula inslag i ögonbryn, huvud och kroppsundersida.

LÄTEN

Sången hos *tristis* är väl skild från vår egen gransångares. Den saknar *abietinus* typiska rytm och malande monotona upprepningar och upplevs istället lite snabbare, oregelbunden och flytande och ger känslan av en mer samlad strof. Strukturen är så pass väl skild att man knappt associerar till en gransångare, men rösten har dock tydliga drag av *abietinus*. Också locklätet är väl skilt formerna emellan. Våra svenska gransångare använder i regel ett raskt tvåstavigt "hu-iiit". Lätet kan variera från att vara ganska utdraget och lövsångarlikt till mer oinspirerade smålåten som ofta är kortare, ljusare och nära nog raka. De senare kan för ett otränat öra förväxlas med *tristis*, men utgör inget faktiskt problem. Formen *tristis* lockar med ett rakt "iihp", påminnande om varningslätet från en vemodigt lågmäld näktergal. På sonogram ses att lätet är antytt nedåtkrökt i sin avslutning, men detta är oftast inte urskiljbart för det mänskliga örat. Viktigt att notera är dock att raka, näktergalslika, locklåten i sig inte är reserverade för *tristis*, utan även förekommer hos andra gransångarpopulationer i norra delarna av Mellanöstern, från Bosporen och österut (pers. obs., Lars Svensson i brev). För svenskt vidkommande är detta dock av begränsad betydelse.

FORMEN '*FULVESCENS*'

Turerna kring begreppet '*fulvescens*' har varit många, och orsaken till det smått förvirrade läget kan i stort tillskrivas det faktum att utseendet inte definierats från häckplats utan istället från en insamlad typserie av flyttande fåglar i dåvarande ryska Turkestan av Severt-

Gransångare, *Ph. c. tristis*, Chuyastäppen, Altai, Ryssland 28 maj 2007. En ganska typisk vår-*tristis*. Notera avsaknad av gula toner, men svaga gröna inslag på vingpennor och skuldror. Vitaktig undersida med varmt beige kind och halssida. Påtagligt svarta ben och näbb. Notera det beigeaktiga ögonbrynet utan inslag av gult.

zov 1873 (Dean & Svensson 2005). Det geografiska läget på insamlingslokalen kombinerat med Severtzovs beskrivning av fåglarna gör det rimligt att anta att det rörde sig om västsibiriska fåglar.

Namnet '*fulvescens*' används idag för de i grunden *tristis*-lika gransångarna – men med små gula inslag i ögonbrynstreck, ögonring och bröst – som återfinns i västra Sibirien, i området mellan Ural och Jenisej. Detta område sträcker sig långt bortom den zon där utbredningsområdena för *abietinus* och *tristis* överlappar (se nedan - Hybridisering *abietinus* x *tristis*). Lätesrepertoaren hos '*fulvescens*' skiljer sig inte från de gransångare man finner längre österut i Sibirien. Dean & Svensson (2005) föreslår att '*fulvescens*' bäst betraktas som en västlig variant av *tristis* och den utgångspunkten ligger till grund för resonemangen också i denna artikel.

Vi har inte hittat några uppgifter på hur frekventa de gula inslagen är hos fåglarna i västra Sibirien, men klart står dock att variationen i detta område är flytande och fåglar med klassiskt *tristis*-utseende ses hela vägen fram till Ural. Fåglar med gula inslag blir ovanligare österut för att helt försvinna kring Jenisej (Dean & Svensson 2005).

Beskrivningar av inslaget av olivgröna nyanser i mantel och rygg varierar mellan olika källor. Klassiska *tristis* beskrivs t.ex. av Williamson (1962) oftast uppvisa olivtoner på övergumpen, medan

Gransångare, *Ph. c. tristis*, Chuyastäppen, Altai, Ryssland 28 maj 2007. Samma individ som på föregående bild. Här ses den gula vingundersidan, framförallt innanför vingknogen. Grundregeln är att detta parti är det enda som är gult på en klassisk *tristis*.

Svensson (in prep.) anger att olivinslag kan förekomma upp till nedre delen av manteln. Mest generös är kanske Cramp et al. (1992) som anger att olivtoner kan förekomma över mantel och övergump.

Gemensamt för alla beskrivningar är att olivinslag alltid saknas i huvudet och vidare att eventuella olivtoner i mantel eller rygg är vagt uttryckta. En sådan beskrivning är tillämplig också på höstfåglar sedda så pass långt österut som södra Bajkal (pers. obs.) och är sannolikt applicerbar över hela utbredningsområdet. De flesta källor verkar också vara överens om att olivinslagen generellt blir tydligare i utbredningsområdets västra del.

Detta ger en samlad bild av att klassiska *tristis* saknar alla former av gula inslag (utom i undervingen) och antingen saknar, eller uppvisar svaga olivinslag från övergumpen och, som mest, upp till manteln. Hos '*fulvescens*' ses vaga gula inslag i t.ex. bröst, ögonring eller främre delen av ögonbrynstreck, samt en tendens till något tydligare olivtoner som oftare letar sig upp på manteln.

Sannolikt står fåglar från Västsibirien för en stor del av det svenska uppträdandet. Vid Ottenby fågelstation har ett drygt tiotal *tristis* hanterats under de två senaste höstarna. Ett par av dessa hade något enstaka gult (eller nära gult) stänk i bröstet och främre delen av ögonbrynstreck, medan de flesta uppvisat olika grad av gulbeige (dock inte citrongult) inslag i ögonringen och/eller ögonbryns-

FOTON: MATS WERN

Gransångare, *Ph. c. tristis*, Sydöstra sidan av Bajkalsjön, Ryssland 7 september 2009. Samma individ på båda bilderna (notera hur ljuset påverkar upplevelsen av fågeln). En klassiskt tecknad *tristis* i fräsch höstdräkt med gråbrun ovansida och med olivgröna nyanser begränsade till vingtäckare, skuldror och vingpennor. Vitaktig buk med en svag beigeaktig nyans över bröstet. Gula inslag saknas helt. Ögonbrynstreck ljus sandfärgat (nära vitaktigt i skugga), medan örontäckare och kind bryter av i en svagt rostbeige nyans som upplevs som det varmaste färgade partiet på fågeln. Notera även den mörka näbben. Denna individ representerar *tristis* från den östliga randen av utbredningsområdet.

FOTON: MATS WERN

Gransångare, *Ph. c. abietinus*, Hoburgen, Gotland 9 oktober 2010. En relativt färglös *abietinus* men notera utbredda gula inslag i ögonbrynet samt gröntoner i hjässa och mantel. Fågeln ser även ut att ha diffusa gula stänk på kroppssidan, men detta är svårbedömt. Relativt ljus näbb. Om en fågel med detta utseende skulle locka med ett näktergalsliknande *tristis*-läte bör den ändå inte publiceras som en sådan – denna färgsättning bedömer vi vara för gul och grön för *tristis* (inkl '*fulvescens*').

FOTO: LARS JONSSON

Gransångare, *Ph. c. tristis*, Ottenby, Öland 29 september 2010. Lockade som typisk tristis. En mer neutralt brun individ utan några gulaktiga inslag (ögonbrynstrecket här sandfärgat) och med endast mycket svaga gröna inslag över manteln. Utan att veta var denna individ är kläckt kan ändå sägas att fågeln representerar ett östligare utseende.

Gransångare, *Ph. c. tristis*, Ottenby, Öland 15 november 2009. Ytterligare en individ med relativt grön mantel och nära gulaktiga inslag i ögonbrynet, jämförbar med individen på fotot från 30 oktober 2010. För individer som denna bör ett typiskt lockläte höras för att kvalificera för publicering som tristis. Hybrider *abietinus* x *tristis* kommer alltid att utgöra en risk i bedömningarna (även om fågeln lockar som tristis).

FOTON: OTTENBY FÅGELSTATION

Gransångare, *Ph. c. tristis*, Ottenby, Öland 30 oktober 2010. Lockade som typisk tristis. Med fågeln i handen och på originalfoto ses inslag av gulaktiga stänk framför ögat. Notera också ljus olivgröna nyanser över skuldror och mantel. Fåglar med en sådan färgsättning utgör svårbehandlade gränsvall (både avseende bleka *abietinus* och hybrider *abietinus* x *tristis*) och bör inte publiceras utan att lockläte hörs.

Gransångare, *Ph. c. abietinus*, Ottenby, Öland 16 oktober 2010. En något mörkare individ än genomsnittligt. I stort brungrön över rygg, nacke och hjässa och med tydliga citrongula nyanser i hela ögonbrynstrecket, övre delen av ögonringen samt i långsgående stråk över strupe och bröst.

streck. Flertalet har också haft synliga och relativt utbredda olivtoner på ryggen och intressant nog har samma individer också uppvisat en mer utbredd ljus bas på undre näbbhalvan. I sammanhanget ska också nämnas att majoriteten av fåglarna lockade och samtliga dessa använde ett typiskt *tristis*-läte. Variationen i utseendet hos dessa fåglar speglar troligen förhållandet i Sverige på ett bra sätt.

HYBRIDISERING *ABIETINUS* X *TRISTIS*

Utbredningsområdet för *abietinus* sträcker sig österut fram till Uralbergen, och förutsättningen för en regelbunden hybridisering med *tristis* öster om Ural finns därför inte.

Studier avseende såväl genetik som läten visar dock på en signifikant hybridisering mellan *tristis* och *abietinus* i en långsmal zon väster om Ural, och fåglar med intermediärt utseende har rapporterats

från detta område (Marova et al. 2009, Marova & Leonovich 1993 i Dean et al. 2010).

I en studie i den ryska delrepubliken Komi (Lindholm 2008) visades att många gransångare sjöng med *tristis*-sång och att hälften utgjordes av så kallade "mixed singers", och använde en sång med inslag av både *abietinus* och *tristis*. Under häckningstid är inte gransångare lika benägna att locka, men vid de tillfällen lockläten hördes var de av *tristis*-typ. Dräktmässigt fann Lindholm både *abietinus*-tecknade och *tristis*-tecknade individer samt mellanformer i undersökningsområdet.

Mot bakgrund av Lindholms studie bör kanske *tristis* utbredningsområde utvidgas åt väster jämfört med vad den äldre litteraturen anger. Intermediära individer söder och väster om Ural föreslås av Dean et al. (2010) benämnas '*riphaeus*' (först tillämpat av Snigi-

Gransångare, *Ph. c. tristis*, Ottenby, Öland 26 september 2010. Båda individerna lockade som typiska tristis. Den vänstra fågeln är något ljusare tecknad, har ett gulbeige inslag framför ögat, något tydligare inslag av olivgrönt ovan, ljusare öröntäckare samt en ljusare undernäbb; bör inte publiceras utan att lockläte hörs. Fågeln till höger är mer klassiskt tecknad i neutralt bruna toner och har mörkare näbb. Det är fullt tänkbart att variationen speglar en skild geografisk härkomst, men båda individerna faller inom ramen för föreslagna kriterier för publicering av *tristis*.

rewski 1931). Rimligen berörs Sverige även av sådana hybrider och eftersom vi inte fullt ut känner variationen i utseende och läten hos '*riphaeus*' kommer det att vara svårt att med säkerhet sortera ut dessa från '*fulvescens*'. Men så länge en fågel inte är uppenbart intermediär, utan dräkt och läten istället matchar variationen för *tristis* (inkl. '*fulvescens*'), är det för svenskt vidkommande en rimlig lösning att publicera sådana individer som *tristis*. Enstaka '*riphaeus*' kommer inte att påverka den samlade fyndbilden.

PH. C. TRISTIS I SVERIGE

Till och med 2009 finns 144 publicerade fynd av *tristis* i landet, varav sju utgörs av vårfynd. Denna siffra är dock i hög grad missvisande, och orsaken till detta är i grund och botten kunskapsbrist. Rk:s krav för godkännande har historiskt varit utformade på ett sådant

sätt att '*fulvescens*' har uteslutits i tron att detta utseende speglar en pågående hybridisering i västra Sibirien. De fåglar som fram till och med 2004 har godkänts och publicerats har således granskats mot krav som formulerats exklusivt för klassiska *tristis*, det vill säga helt utan inslag av gula fjädrar, och endast handhållna fåglar beaktades. Från 2005 och framåt, det vill säga efter publiceringen av Dean & Svensson (2005), förändrades synsättet på så sätt att insikten växte att '*fulvescens*'-utseendet i själva verket representerade något annat än regelrätta hybrider.

Med uppfattningen att '*fulvescens*' bäst inkluderas i *tristis* skapades också en ny spelplan för granskningen, och eftersom närvaron av enstaka gula fjädrar inte längre kunde anses som diskvalificerande för *tristis* så beslutades att låta på kravet att fåglarna skulle vara handhållna. Från 2005 och framåt har därför också välfotograferade

FÖRSLAG PÅ KRITERIER FÖR PUBLICERING AV GRANSÅNGARE AV RASEN *TRISTIS*

I syfte att eftersträva en enhetlig framtida publicering av *tristis* presenteras här ett antal punkter som Rk anser utgör en rimlig grund vid bedömningarna:

- Utseendet bör i grunden överensstämma med en klassisk *tristis*, som den beskrivs ovan.
- Typisk *tristis*-sång eller lockläte som yttrats vid flera tillfällen styrker fyndet i hög grad. Detta utgör i sig inget strikt bevis för *tristis*, men i praktiken kommer få fåglar att hamna i fel fack (fynd av hybrider eller andra sydostliga gransångarpopulationer med näktergalslika lockläten är tänkbara, men är sannolikt i kraftig minoritet).
- En sång eller ett lockläte som avviker från normen bör diskvalificera från publicering som *tristis*, oavsett utseende. Individer som lockar med ett tvåstavigt, fylligt och tydligt nedåtkrökt "hiy" ska inte publiceras som *tristis*. Rk anser även att dessa i dagsläget inte heller bör publiceras som östliga gransångare.
- Svaga olivgröna inslag i rygg och mantel bör tolereras. Närvaro av enstaka gulaktiga fjädrar i ögonbrynsstreck och bröst kan tolereras, under förutsättning att fågeln hörs locka (eller sjunga) som en typisk *tristis*.
- Fåglar med mer uppenbart intermediärt utseende bör lämnas åt sidan (även om *tristis*-lock/sång hörs). Med uppenbart avses t.ex. tydliga inslag av citrongula fjädrar i ögonbryn, ögonring

eller bröst, olivtoner i huvudet eller avvikande generösa inslag av oliv över manteln. Detta för att minska risken att inkludera hybrider och otypiska *abietinus*.

- Foto underlättar ofta bedömningen (se dock nedan), och för tysta individer är det rimligt att bibehålla kravet på foton. För fåglar där både utseende och lockläte är välbeskrivna bör en publicering kunna bli aktuellt även utan foto.

ETT ORD OM SVÅRIGHETEN ATT BEDÖMA FOTON:

Förutom komplexiteten med övergångssituationen runt Ural tillkommer svårigheten att tolka subtila nyanser av gult, brunt och grönt eftersom ljusförhållanden och omgivningens färgsättning är avgörande för de färgnyanser som fjädrarna reflekterar. Därtill kommer stötestenen tolkning av foton, inbegripande bildbehandling, bildskärmsåtergivning, tryck m.m., vilket ofta får en avgörande betydelse för slutlig bedömning och publicering av enskilda gransångare. Ett konkret och nästan ironiskt exempel är färgtrycket i många av de artiklar (kanske även denna?) som avhandlar gransångare. Kontentan är att slutsatser utifrån foton måste dras med försiktighet och reservation. Vi skulle också vilja påminna om att Rrk när som helst kan överlåta granskningen av enstaka svårbedömda eller obekväma fall till Rk.

rade fältobservationer publicerats, och detta är en av anledningarna till en viss sentida ökning av antalet godkända fynd. Ökningen har dock blivit mindre än vad Rk räknat med, och kanske förklaras det bäst av den (delvis fortfarande) röriga situationen kring *tristis* samt Rk:s genom åren njugga förhållande till rasen.

Kravet på fotografier är ett hinder när man talar om små och snabba *Phylloscopus*-sångare, och med dagens kunskaper om dräktvariationer och lätesyttringar har det blivit uppenbart att individer som utseendemässigt matchar *tristis* och lockar likt näktergalar är långt mycket vanligare än vad den publicerade fyndbilden antyder. En jämförelse med taigasångare kan vara rimlig, och åtminstone från Stockholms skärgård och söderut verkar *tristis* vara betydligt vanligare än denna.

På till exempel Öland tycks *tristis* (baserat på egna observationer, fotografier och samtal med gransångarintresserade ornitologer) vara uppskattningsvis cirka tre till tio gånger vanligare än taigasångare under de flesta höstar. Samtidigt verkar förhållandena vara annorlunda längs Norrlandskusten och *tristis* uppges där av många fågel-

skådare vara betydligt ovanligare. Fenologin tycks vara någorlunda konstant mellan åren, och de första individerna i sydöstra Sverige dyker upp i andra halvan av september för att kulminera i början av oktober.

HUR GÖRA FRAMÖVER?

Den svenska fyndbilden av *tristis* (som vi idag definierar rasen) är uppenbart påverkad av de granskningsformer som Rk vidhållit genom åren, och kraven behöver formuleras om på så sätt att också innefatta '*fulvescens*'. Detta är en grannlaga uppgift eftersom man samtidigt inte vill riskera att inkludera för många av de hybrider som trots allt kläcks i områdena väster om Ural. Lyckas man med detta kommer med tiden en mer rättvisande bild av uppträdandet att växa fram. Rimligen kommer flera tiotal *tristis* att årligen kvalificera för publicering, och det är uppenbart att formen är för talrik för att en nationell granskning av Rk ska vara motiverad. Rk har därför beslutat att överlåta granskningen till de regionala rapportkommittéerna (Rrk), och vi hoppas att denna genomgång ska

FOTO: OTTENBY FÅGELSTATION

Gransångare, *Ph. c. tristis*, Ottenby, Öland 20 november. En typisk individ med svaga gröna nyanser synliga i till exempel övre stjärttäckare och stjärtpennor. Notera den relativt rent vita buken och undergumpen, samt att gula inslag endast hittas i undervingen.

kunna fungera som grund för de framtida bedömningarna. Vi har förståelse för om granskningen kommer att upplevas som besvärlig, och för att underlätta inkluderar vi ett förslag till bedömningsgrunder här intill.

HUMEI-LOCKANDE GRANSÅNGARE

Gransångare med avvikande nedåtkrökta lockläten har under senare år förbryllat fågelskådare från Finland i öster till Brittiska öarna i väster. Lätet varierar något i sin struktur men vanligast är ett tvåstavigt, fylligt och tydligt nedåtkrökt "hiy". Många gånger kan lätet påminna om ett av bergstaigasångarens – ibland så pass att det föreligger en reell förväxlingsrisk. Uppträdandet varierar kraftigt och under vissa år hörs lätet knappt alls medan rikliga inflöden noteras under t.ex. 1998, 2000 och 2009. Fågeln brukar dyka upp i september (ibland redan i början av månaden) och klingar därefter av i oktober. Hösten 2000 dök de upp i samband med ihållande sydostvindar och 2009 var de extremt vanliga på Öland men då efter flera veckor med västvindar.

Den geografiska fyndbilden i landet är inte ordentligt utredd, men de förekommer åtminstone över större delen av södra Sverige. Det finns flera tänkbara förklaringsmodeller i omlopp. Bland annat har föreslagits att det rör sig om ungfåglar med ett kvardröjande juvenilt läte, men också att det helt enkelt kan handla om modenyckter som vissa år får ett tydligare genomslag. Andra har föreslagit att det rör sig om östliga *abietinus* (till exempel Hannu Jännes i Calls of Eastern Vagrants), sydliga *collybita* eller sydliga *abietinus*, och utseendemässigt verkar *humei*-lockarna inte avvika från dessa.

Om svaret skulle ligga i det geografiska ursprunget är det svårt att föreställa sig något rekryteringsområde fjärran från Skandinavien med tanke på både numerär och det fenologiska uppträdandet. Det är heller inte orimligt att det kan finnas fler än en förklaringsmodell.

Detta behöver utredas vidare, och under tiden är det viktigt att påpeka att dessa fåglar inte nödvändigtvis har med *tristis* att göra samt, innan vi vet mer, inte befäster uppfattningen att sådana individer är av östligt ursprung.

TACK

Tack till Lars Svensson som har lämnat värdefulla synpunkter på manus. Ett varmt tack för vänligt bemötande och tillgång till skinsamlingen vid Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm riktas till Peter Nilsson. Lars Jonsson och Ottenby fågelstation tackas för att de osjälviskt bidragit med bilder.

MATS WERN
mats.waern@gmail.com
MAGNUS HELLSTRÖM
stenura@gmail.com

Referenser

- Constantine, M & The Sound Approach 2006. The Sound Approach to Birding: a guide to understanding bird sound. Poole.
- Cramp, S (red.) et al. 1992. The birds of the Western Palearctic. Vol. 6. Oxford.
- Dean, A. R., Bradshaw, C., Martin, J., Stoddart, A. & Wallbridge, G. 2010. The status in Britain of Siberian Chiffchaff. *British Birds* 103:320–338.
- Dean, A. R. & Svensson, L. 2005. 'Siberian Chiffchaff' revisited. *British Birds* 98: 396–410.
- Del Hoyo, J, A Elliot, and D Christie, eds. 2006. Handbook of the Birds of the World. Volume 11: Old World Flycatchers to Old World Warblers. Barcelona: Lynx Edicions.
- Dubois, P. J. & Duquet, M. 2008. Clour nomenclature and Siberian Chiffchaffs. *British Birds* 101: 144–150.
- Lindholm, A. 2008. Mixed song of Chiffchaffs in Northern Russia. *Alula* 3: 108–115.
- Marova, I. M. & Leonovich, V. V. 1993. [Hybridisation of Siberian and European Chiffchaffs in the zone of sympatry.] *Proc. Zool. Mus. Moscow University* 30: 147–164. (In Russian)
- Marova, I. M., Federov, V. V., Shipilina, D. A., & Alekseev, V. N. 2009. Genetic and vocal differentiation in hybrid zones of birds: Siberian and European Chiffchaffs (*Phylloscopus [collybita] tristis* and *Ph. c. abietinus*) in the Southern Urals. *Doklady Biological Sciences* 427: 384–386.
- Svensson, L. 1992. Identification Guide to European Passerines. 4th edn. Privately published, Stockholm.
- van den Berg, A. B. 2009. Calls, identification and taxonomy of Siberian Chiffchaff: an analysis. *Dutch Birding* 31: 79–85.
- Vaurie, C. 1959. The birds of the Palearctic Fauna – Order Passeriformes. Witherby, London.
- Williamson, K. 1967. Identification for Ringers, 2. The Genus *Phylloscopus*. 2nd edn. BTO, Tring.